ความกลมกลืนอันเกิดจาก ย็อง ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่า

The Harmony Arising from Zanr in Akha Religious Rituals

ก๊องชา เศวตภรณ์
Gongcha Sawettaphorn

วารสารโพธิวิจัย
ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ก.ค. - ธ.ค. 2561

ความกลมกลืนอันเกิดจาก ย็อง ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่า[1]

The Harmony Arising from Zanr in Akha Religious Rituals

ก๊องชา เศวตภรณ์
Gongcha Sawettaphorn

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ความกลมกลืนอันเกิดจาก ย็อง ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่า” เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบและการให้ความหมายในการประกอบพิธีของชาวอ่าข่าหมู่บ้านแสนสุข ตำบลศรีค้ำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย” ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงถึงรูปแบบและความหมายในการทำพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าชุมชนแสนสุข โดยทำการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาวิจัยจากชาวบ้าน 3 กลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวอ่าข่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยม, ชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาคริสต์และชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาพุทธ เพื่อนำมาจัดแบ่งรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ผลการศึกษาวิจัยพบว่าสามารถแบ่งรูปแบบการประกอบพิธีกรรมได้ 3 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมของอ่าข่าลัทธิวิญญาณนิยม (2) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมของอ่าข่าคริสต์ (3) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมของอ่าข่าพุทธ แต่ภายใต้ความแตกต่างเรื่องรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าในแต่ละกลุ่มนั้น พบว่าชาวบ้านได้มีการนำ อ่าข่าย็อง มาใช้เป็นองค์ประกอบส่วน

1 บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เรื่อง รูปแบบและการให้ความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าข่าหมู่บ้านแสนสุข ตำบลศรีค้ำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

หนึ่งในการทำพิธีกรรมประเภทต่างๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันกลมกลืนในเชิงบวกขึ้น โดยนำสัญลักษณ์บางอย่างของความเป็นอ่าข่าที่มีอยู่ใน ย็อง มาร้อยเรียงความสัมพันธ์ ความรู้สึก และจิตสำนึกของชาวอ่าข่าในชุมชนแสนสุขให้มีอารมณ์ร่วมและเข้าไปถึงสายใยสัมพันธ์ที่มีอยู่ในความเป็นชาติพันธุ์อ่าข่า

คำสำคัญ: อ่าข่า/ย็อง/อ่าข่านับถือลัทธิวิญญาณนิยม/ชุมชนบ้านแสนสุข

Abstract

This article is drawn from one section of master's thesis entitled, "The forms and meanings of the ritual practices of the Akha community in Saensuk Village, Srikam Sub - district, Maechan District, Chiangrai Province". The research for thesis was qualitative in nature and focused on highlighting the forms and meanings of the religious rituals of the Akha community of Saensuk Village. In terms of religious rituals the community of Saensuk can be divided into three groups: 1) Animists, 2) Christians, and 3) Buddhists. In spite of these differences, however, It is found that the villagers are employing Aqkaq Zanr as an element in carrying out various kinds of rituals in order to promote harmony within the larger community. They are doing this by using certain symbols of Akha - ness to create relationships, feelings and a consciousness among villagers in order to promote an overall atmosphere of unity that ties into the web of relations underlying Akha ethnicity.

Keywords: The Akha, Zanr, Animist Akha

บทนำ

ในอดีตนั้น อ่าข่าคือกลุ่มชนที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรโลโล (lo lo) ซึ่งกระจายตัวอยู่ระหว่างทิเบต เสฉวนและยูนนานตอนใต้ ต่อมาได้กระจัดกระจายตัวอยู่ตามแนวชายแดนระหว่างแม่น้ำดำในเวียดนามจนถึงแม่น้ำสาละวินในพม่า แหล่ง

ที่มีการกระจุกตัวมากที่สุด คือ แคว้นสิบสองปันนาในมณฑลยูนนานของประเทศจีน เชียงตุงในพม่า ลาว และไทย[2] ภาษาอ่าข่าได้ถูกจัดไว้ในตระกูลภาษาจีน - ธิเบต (Simo - Tibetan) สาขาธิเบต - พม่า (Tibeto - Burman) [3] มีการคาดเดาว่ามีจำนวนประชากรชาวอ่าข่าในประเทศจีนราว 270,000 คน ในพม่า 250,000 - 300,000 คน ในลาว 90,000 คน ในเวียดนาม 3,000 - 5,000 คน และประเทศไทยจำนวน 80,000 คน[4]

ส่วนเรื่องราวของชาวอ่าข่าในประเทศไทยนั้น พบข้อมูลว่าอ่าข่าจำนวนหนึ่งเลือกที่จะอพยพเข้าสู่ดินแดนไทยช่วงพื้นที่ชายแดนติดกับพม่า สันนิษฐานว่าชุมชนอ่าข่าแห่งแรกในประเทศไทยเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2466 บริเวณชายแดนไทยพม่า คือ ชุมชนพญาไพรเก่า บ้างก็ว่าเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2444 ซึ่งเป็นช่วงที่อ่าข่าหนีความวุ่นวายในมณฑลยูนนานจากประเทศจีน เข้ามาสู่ประเทศพม่าในเขตรัฐฉาน โดยกลุ่มที่ข้ามมาสู่ไทยในช่วงแรกส่วนใหญ่เป็นอุโละอ่าข่า (uqlor aqkaq) ในกลุ่มตระกูลเจ่วบ๊อ (dzoeqbaw) และมาเยอะ (mazev) มาจนกระทั่งประมาณหลังคริสต์ทศวรรษ 1950 จึงมีโละมิอ่าข่า (lawmir aqkaq) จากพม่าอพยพเข้ามาสมทบมากขึ้น ในช่วงเดียวกันนี้มีอ่าข่าจำนวนหนึ่งอพยพมาจากจีนเข้ามาไทย ซึ่งรวมทั้งอ่าข่าอีกพวกหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันในนามของผามิอ่าข่า (paqmir aqkaq) หรืออุเบี่ยอ่าข่า (uqbyaq aqkaq) โดยส่วนใหญ่เป็นพวกตระกูลหม่อโป๊ะ (mawqpov) นอกจากอ่าข่า 3 กลุ่มหลักนี้แล้วยังมีอ่าข่ากลุ่มย่อยอื่นๆ ประมาณ 5 กลุ่มในไทยคือเบี้ย (pyavq) หน่าค้า (naqkar) อุพี (uqpi) อาเค้อ (arker) และอาจ๊อ (ajawr) [5]

---

2 ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2551). อ่าข่าไนท์บาซ่าร์ ความเป็นชาติพันธุ์บนเส้นทางการค้า. ใน ยศ สันตสมบัติ (บรรณาธิการ) **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). หน้า 226 - 228

3 ปนัดดา บุณยสาระนัย และหมียุ้ม เชอมือ. (2547). **อาข่า: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง**. เชียงใหม่ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 17 - 18

4 Jianhua “Ayoe” Wang. (2011). **The Diaspora of Jadae State: A Brief History of the Akha in Zomia.N.P.:** n.p. pp.28 - 29

5 ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2554). **อ่าข่าไนท์บาซ่าร์ การค้ากับความเป็นชาติพันธุ์.** เชียงใหม่. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 54 - 55

สังคมอ่าข่าแบบดั้งเดิมมีความเคร่งครัดในเรื่องความเชื่อและการนับถือบรรพบุรุษ โดยเฉพาะผู้ชายอ่าข่าซึ่งมีหน้าที่ในการสืบเชื้อสายตระกูลฝ่ายบิดา เพราะการนับลำดับความเป็นเครือญาติในสังคมอ่าข่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ไปจนถึงเครือญาติระหว่างชุมชนทั้งที่อยู่ในรัฐชาติเดียวกันและต่างรัฐชาติ ชาวอ่าข่ามีความเหนียวแน่นในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อแบบดั้งเดิมไว้ได้เป็นอย่างดีตลอดช่วงเวลาที่ต้องอพยพเคลื่อนย้ายตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน

โดยปกติแล้วภายในหนึ่งรอบปี อ่าข่ามักประกอบพิธีกรรมมากมาย การประกอบพิธีกรรมของคนอ่าข่า เป็นเรื่องของการอ้อนวอนให้เกิดการคุ้มครองจากบรรพชน เป็นเรื่องของการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุพการีที่ได้ล่วงลับ เพื่อการบูชา ขอขมาต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่างๆ บางพิธีกรรมก็ทำเพื่อการรักษาอาการเจ็บไข้และให้คนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งสามารถจำแนกการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ คือ 1. พิธีกรรมประจำปี 2. พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตและ 3. พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ

พิธีกรรมประจำปีแบบดั้งเดิมของชาวอ่าข่าในประเทศไทย มีทั้งหมด 21 พิธีกรรม เช่น 1. พิธีเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว “แช้จี้ ชีเออ” (Caerjir ci - e) 2. พิธีกรรมเผาไฟ “หมี่จ่า เข่อหมี่ลองเออ” (Miqdzaq keqmir lan - e) 3. พิธีกรรมไข่แดง “ขึ่มสีขึ่มมี้อ่าแผ่ว” (Khmqxeevq khmqmir aqpoeq) 4. พิธีสร้างประตูหมู่บ้าน “ล้อค่องดู่เออ” (Lawrkanq duq - e)ฯลฯ

ส่วนพิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตนั้น โดยทั่วไปแล้วจะพบได้เนื่องในวาระและโอกาสต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นตามวัฏจักรชีวิตของพวกเขา ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วพบว่าจะมีพิธีกรรมหลักต่างๆ ดังต่อไปนี้ 1. พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด 2. พิธีกรรมการแต่งงาน 3. พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย 4. พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่

แต่พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพนั้น แม้ว่าในปัจจุบันนี้การบริการด้านสาธารณสุขได้เข้าถึงชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และจะมีเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกขึ้น ดังนั้นเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย ชาวบ้านก็มักจะออกไปรักษาที่โรงพยาบาล แต่ชาวอ่าข่าก็มักจะนิยมการรักษาสุขภาพที่มาจากสาเหตุต่างๆ ด้วยการรักษาด้วย

ยาสมุนไพร และการประกอบพิธีกรรมเพื่อการรักษาสุขภาพของชาวอ่าข่าแบบดั้งเดิมด้วย การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพของชาวอ่าข่านั้นมีเยอะ แล้วแต่ว่าเป็นการรักษาสุขภาพที่ขึ้นอยู่กับอาการเจ็บป่วยของคนไข้ ตัวอย่างพิธีการรักษาสุขภาพแบบอ่าข่าดั้งเดิมมีดังนี้ 1. พิธีรักษาคนป่วยที่ไม่ปรากฏอาการ “บู้โด๊ะแหนะก๊ะจะเออ” (Burdovq naevqkhav cavq - e) 2. พิธีรักษาคนป่วยที่ประสบสิ่งชั่วร้ายแบบธรรมดา “ด้อจะเออ” (Dawr cavq - e) 3. พิธีรักษาคนป่วยที่ประสบสิ่งชั่วร้ายโดยพิมา” ดิ่มด้อโท้เออ” (Dmq dawr tor - e) 4.พิธีเรียกขวัญแบบธรรมดา “ล้าคู้คู้เออ” (Larkur kur - e) เป็นต้น

เนื่องจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงจากภายในและภายนอกที่โถมเข้าสู่สังคมอ่าข่า และความเจริญด้านต่างๆ ที่เข้ามาในรูปแบบของการส่งเสริมศึกษา การพัฒนา การโทรคมนาคม เศรษฐกิจฯลฯ ล้วนสร้างผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมและโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชาวอ่าข่า ตัวอย่างสภาวการณ์การเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนกับสังคมอ่าข่าที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยตลอดช่วงสามสิบกว่าปีที่ผ่านมา คือ กรณีชาวอ่าข่าในหลายหมู่บ้านได้ละทิ้งระบบความเชื่อแบบลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) และปรับรูปแบบการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิม เพื่อเปลี่ยนให้เข้ากับรูปแบบการประกอบพิธีกรรมของศาสนาอื่น เช่น การเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธและมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมแบบชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาพุทธ หรือการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์และปรับเปลี่ยนรูปแบบการประกอบพิธีกรรมให้เป็นแบบชาวอ่าข่าคริสต์ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่และการสืบทอดความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และการดำรงตามวิถีชีวิตของชาวอ่าข่า

ประเด็นการเปลี่ยนศาสนา โดยเฉพาะการเปลี่ยนจากศาสนาดั้งเดิมของกลุ่มพื้นเมือง เป็นที่สนใจของนักวิชาการสาขามานุษยวิทยา ซึ่งตามประเพณีนิยมจะศึกษาชนกลุ่มเล็กๆ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในประเทศต่างๆ ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้แต่เดิมนับถือศาสนาดั้งเดิม มีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางศาสนาของชนกลุ่มน้อยเห็นได้ชัด ตั้งแต่ยุคของการล่าอาณานิคม ซึ่งมีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ กันอย่างแพร่หลายในประเทศที่เป็น

อาณานิคม[6] และเมื่อในปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม หน้าที่บทบาทของศาสนาในสังคมจำเป็นจะต้องปรับ พบว่ามีองค์กรศาสนาหลายองค์กรกำลังปรับตัวเพื่อทำให้ศาสนามีความหมาย ทั้งนี้หลายฝ่ายมองเห็นว่าศาสนากำลังถูกลดความสำคัญลง หน้าที่บทบาทของศาสนากำลังสูญหาย แต่ละองค์กรพยายามแสวงหาความหมายให้กับศาสนาสำนักของตน ทำให้เกิดความหลากหลาย และเป็นกระบวนการที่กำลังดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ตามมา ทั้งด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้[7]

แคมเมอร์เลอร์ (Kammerer, 1987) ได้ให้ภาพการปรับเปลี่ยนประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวอ่าข่า ในสถานการณ์ที่พวกเขากำลังเผชิญหน้ากับการท้าทายไม่เฉพาะด้านการอยู่รอดทางวัฒนธรรมของพวกเขา แต่รวมถึงด้านการอยู่รอดทางกายภาพด้วย เขาพบว่าชาวอ่าข่าโดยเฉพาะพวกผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่สืบทอดการปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมกำลังมีการปรับเปลี่ยนประเพณีดั้งเดิมเหล่านั้นอย่างมีจิตสำนึก เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เลวร้ายและตอบสนองต่อรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่กำลังเปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ที่ขยายตัวออกไปภายในชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติ ดังนั้นโครงสร้างสังคมของชาวอ่าข่าที่ถูกอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ โถมเข้าสู่ระบบความคิด วิถีชีวิตฯลฯ นั้นส่งผลให้ความเชื่อประเพณีและการดำรงชีวิตที่เคยยึดถือปฏิบัติในอดีตเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีการปรับปรุงตลอดเวลา เพื่อเป็นการปรับให้มีความสอดคล้องและกลมกลืนไปกับสภาวการณ์ของโลกสมัยใหม่ในปัจจุบัน[8]

---

6 ขวัญชีวัน บัวแดง. (2546). การเปลี่ยนศาสนา: ความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของคนกะเหรี่ยงทางภาคเหนือของประเทศไทย. ใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ). **อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ.** : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). หน้า 174

7 อมรา พงศาพิชญ์. (2537). **วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 179

8 Kammerrer, Comelia Ann. (1987). “Minority Identity in the mountains of Northern Thailand : The Akha Case.” In Southeast Asian Tribal groups and Ethnic Minorities : Prospects for the Eighties and Beyond. Cultural Survival Report 22, Cultural survival, Inc. : p. 85 - 96. อ้างถึงใน สรินยา กิจประยูร. (2541). **การรับคริสต์ศาสนากับการปรับตัวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนอาข่า อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. หน้า 173

สถานการณ์ดังกล่าวนี้ มีความคล้ายคลึงกับสภาวการณ์การเปลี่ยนแปลงของชาวอ่าข่าในหมู่บ้านแสนสุข หมู่ที่ 9 ตำบลศรีค้ำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียราย ที่ชาวบ้านในชุมชนได้มีการปรับรูปแบบการดำรงวิถีชีวิต โดยการผสมผสานวัฒนธรรมชาวอ่าข่ากับวัฒนธรรมอื่นที่มาจากภายนอก เพื่อก่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตตามยุคสมัยใหม่ โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลา 30 กว่าปีที่ผ่านมานั้น พบข้อมูลความเคลื่อนไหวเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านศาสนาอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีต่างๆ ของชาวบ้านในชุมชนให้มีความหลากหลาย และทำให้มีความแตกต่างไปจากในสมัยอดีต จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในปัจจุบันนี้สามารถแบ่งกลุ่มชาวอ่าข่าชุมชนบ้านแสนสุขตามลักษณะการเลือกนับถือระบบความเชื่อได้ทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มชาวอ่าข่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยม (animism) (2) กลุ่มชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาคริสต์ (christianity) และ (3) กลุ่มชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาพุทธ (buddhism)

วัตถุประสงค์

ศึกษารูปแบบและความหมายในการประกอบพิธีกรรมตามหลักทางศาสนาของชาวอ่าข่าชุมชนบ้านแสนสุข ตำบลศรีค้ำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ระเบียบวิธีวิจัย

1 ระเบียบวิจัย ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และตรงประเด็นการศึกษาวิจัยสำหรับนำมาวิเคราะห์รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามระบบความเชื่อของชาวบ้านในแต่ละกลุ่ม แยกแยะประเด็นสำคัญและความหมายในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งจะใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษา

2 พื้นที่ศึกษา ชุมชนบ้านแสนสุข หมู่ที่ 9 ตำบลศรีค้ำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

3 ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย สาระสำคัญในการทำวิจัยเรื่อง รูปแบบและความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าข่า หมู่บ้านแสนสุข ตำบลศรีค้ำ อำเภอ

แม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็นการทำวิจัยโดยการจำกัดขอบเขตด้านเนื้อหา และจำกัดขอบเขตจำนวนพิธีกรรมสำหรับใช้ศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นให้ตรงตามวัตถุประสงค์การศึกษา

4 ที่มาของข้อมูล ข้อมูลพื้นฐาน เป็นข้อมูลความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาติพันธุ์อ่าข่า และข้อมูลของหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่สำหรับการศึกษาวิจัย เช่น ข้อมูลด้านชาติพันธุ์อ่าข่า ซึ่งได้มาจากการศึกษาค้นคว้าจากงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสารรวมทั้งบทความต่างๆ ที่ได้เคยมีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลไว้แล้ว และ ข้อมูลทั่วไปของชุมชนพื้นที่ศึกษา เป็นข้อมูลที่มีความเกี่ยวเนื่องกับลักษณะทางกายภาพด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน ประวัติการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชน ข้อมูลจำนวนประชากรและอื่นๆ ซึ่งข้อมูลส่วนนี้จะได้มาจากการสัมภาษณ์จากคนภายในชุมชน จากเอกสารหนังสือขององค์กรรัฐฯ และเอกชนที่เคยเขียนตีพิมพ์ไว้ ส่วนข้อมูลประเภทเจาะลึก คือ ข้อมูลที่ได้มาจากการพูดคุย สอบถามและสัมภาษณ์ การอธิบายตามความเข้าใจและวิธีคิดของแต่ละบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของแต่ละบุคคลในรายละเอียดการประกอบพิธีกรรม วัตถุประสงค์ของการทำพิธีกรรม และการเชื่อมโยงความหมายของพิธีกรรมกับวิธีคิดเฉพาะของแต่ละบุคคล

5 เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการเข้าไปสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนา โดยขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกรูปภาพและมีการใช้สมุดจดบันทึก และเครื่องมือที่สำคัญที่สุดคือ ตัวผู้วิจัย

6 วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์และการสังเกตแล้ว ก็นำมาตรวจสอบถึงความถูกต้องของข้อมูล และประเด็นหัวข้อตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูลมาเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วนำข้อมูลที่จัดไว้เป็นหมวดหมู่ทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดและขอบเขตของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ในการวิจัย เพื่อนำข้อมูลแท้จริงที่ได้จากชุมชน มาวิเคราะห์ตามประเด็นต่างๆ

7 ข้อตกลงเบื้องต้น บางคำในภาษาอ่าข่าที่เขียนทับศัพท์ด้วยตัวหนังสือไทยในบทความชิ้นนี้ จะมีวงเล็บต่อท้ายคำนั้น ที่สะกดด้วยระบบตัวหนังสือของภาษาอ่าข่า เพื่อการอ่านออกเสียงให้ตรงกับต้นเสียงเดิม

ผลการวิจัย

ประชากรไม่เกินกว่าร้อยละ 95 ของชุมชนแสนสุข เป็นชาวอ่าข่า ที่เหลือนอกจากนั้นเป็นกลุ่มคนไทยพื้นราบและชาวบ้านในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่มาตั้งรกรากอาศัยปะปนอยู่ ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ระบบความเชื่อหรือศาสนาที่ชาวอ่าข่าในชุมชนแสนสุขนับถือมีทั้งหมด 3 ศาสนา คือ ลัทธิวิญญาณนิยม ศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธ จึงก่อให้เกิดรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่แตกต่างกันไปตามหลักความเชื่อของแต่ละหลักศาสนา เมื่อพิจารณาจากลักษณะการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าข่าชุมชนบ้านแสนสุขแล้ว พบว่าสามารถแบ่งรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้านได้เป็น 3 กลุ่มดังนี้คือ (1) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าลัทธิวิญญาณนิยม (2) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าคริสต์ (3) รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าพุทธ โดยเรื่องรูปแบบและการให้ความหมายในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าบ้านแสนสุขทั้งสามกลุ่มหลักนี้ ยังค้นพบว่าสามารถแบ่งกลุ่มย่อยออกไปได้อีก ตามลักษณะความแตกต่างในด้านรูปแบบและการให้ความหมายของพิธีซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1 รูปแบบและความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าข่าลัทธิวิญญาณนิยม รูปแบบการประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมจะมีลักษณะการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีความคล้ายคลึงกับรูปแบบการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมมากที่สุด ทั้งพิธีกรรมประจำปี, พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตและพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ ซึ่งพบว่าสามารถแบ่งออกได้อีก 2 กลุ่มย่อยดังนี้

1.1 กลุ่มเคร่งครัด หมายถึง กลุ่มชาวบ้านที่มีลักษณะการประกอบพิธีกรรมประจำปี, พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพที่เน้นรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนาให้มีความใกล้เคียงหรือเหมือนรูปแบบการประกอบ

พิธีกรรมทางศาสนาแบบอ่าข่าดั้งเดิม ทั้งขั้นตอนในการทำพิธีและองค์ประกอบต่างๆ ในการปฏิบัติพิธี แม้ว่าบางพิธีกรรมไม่สามารถปฏิบัติให้เหมือนกับการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมได้ตรงทุกประการ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นแล้ว ถือได้ว่าชาวบ้านในกลุ่มนี้มีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ใกล้เคียงแบบดั้งเดิมมากที่สุด ซึ่งสามารถแยกประเด็นความแตกต่างจากการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมออกมาได้เป็น 2 ประเด็นคือ (1) ลดพิธีกรรมประจำปีให้น้อยลงมาจากจำนวน 21 พิธีกรรม ให้เหลือแค่เพียง 17 พิธีกรรม และมีการลดจำนวนครั้งในการประกอบพิธีกรรมประจำปีจาก 23 ครั้ง ให้เหลือแค่ 17 ครั้งต่อปี (2) มีการปรับเปลี่ยนผู้นำในการปฏิบัติพิธีกรรม เพราะตามปกติแล้วการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมไม่ว่าพิธีกรรมประจำปี พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิต หรือพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ มีการกำหนดผู้นำในการทำพิธีต่างๆ ไว้ เช่น เจ่วมา (dzoeqma) พิมา (pirma) นี้ผะ (nyirpaq)ฯลฯ แต่เนื่องจากว่าระบบโครงสร้างผู้นำตามหลักจารีตแบบอ่าข่าดั้งเดิมของชุมชนแสนสุขได้ล่มสลายไป ดังนั้นชาวบ้านกลุ่มนี้จึงได้มีการปรับเปลี่ยนผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำในการปฏิบัติพิธีกรรม เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสภาวการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยมีการคัดเลือกบุคคลที่เป็นผู้อาวุโสหรือผู้ที่มีความรู้เรื่องประเพณีและการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิม ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งตลอดไป แต่สามารถคัดสรรหรือเลือกผู้นำในการทำพิธีคนใหม่ได้ตามความเหมาะสม

ส่วนความหมายและความสำคัญในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าในกลุ่มนี้คือ การให้ความสำคัญความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ ธรรมชาติ และอำนาจที่เหนือธรรมชาติ เพราะคิดว่าธรรมชาติแวดล้อมและพลังอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาตินั้น เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นการทำพิธีต่างๆ จึงเป็นการขอให้วิญญาณบรรพชนที่ล่วงลับมาช่วยปกป้องดูแลลูกหลาน หรือการบูชาเทพเจ้าและเจ้าที่ต่างๆ ที่ได้สร้างสรรค์และบันดาลให้เกิดความสงบสุขกับการดำเนินชีวิต การประกอบพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ จึงเปรียบเหมือนการสื่อความหมาย เพื่อการเคารพบูชา ขอขมา การฉลองและการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม และมนุษย์กับอำนาจที่เหนือธรรมชาติ

1.2 กลุ่มยืดหยุ่น ลักษณะที่เด่นชัดในเรื่องรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมในกลุ่มยืดหยุ่น คือ การลดจำนวนพิธีของพิธีกรรมประจำปีให้เหลือเพียง 2 พิธีและมีจำนวนครั้งในการประกอบพิธีกรรมแค่ 2 ครั้งต่อปี พิธีกรรมประจำปี 2 พิธีที่ชาวบ้านกลุ่มนี้เลือกปฏิบัติคือ พิธีสร้างประตูหมู่บ้าน “ล้อข่องดู่เออ” (lawrkanq duq - e) และพิธีบูชาแม่ธรณี “มี้ซ้องล้อเออ” (mirsanr lawr - e) สาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านกลุ่มนี้ไม่ให้ความสนใจหรือให้ความสำคัญกับพิธีกรรมประจำปีอื่นที่เหลือนั้น เพราะชาวบ้านกลุ่มนี้มองว่า การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ควรมีความสอดคล้องกับอาชีพหรือส่งผลให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตในวิถีปัจจุบัน เมื่อพิธีกรรมประจำปีแบบอ่าข่าดั้งเดิมหลายพิธี ไม่ได้ตอบสนอง แก้ไขปัญหา หรือสอดคล้องกับความต้องการของวิถีชีวิตในยุคนี้ หรือไม่ได้ก่อประโยชน์ต่อพวกเขาจึงสมควรงดเว้นหรือละทิ้งไป

แต่พบว่าชาวอ่าข่าในกลุ่มนี้ยังมีความศรัทธาและให้ความเชื่อถือพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพเป็นอย่างมาก พวกเขามองว่าการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิม ซึ่งเป็นวิธีทางไสยศาสตร์นั้นได้ผลลัพธ์ที่น่าพอใจ และมีประสิทธิภาพไม่ได้ด้อยกว่าวิธีการไปรักษาสุขภาพที่โรงพยาบาลหลายๆ ครั้งมักจะมีกรณีตัวอย่างให้ชาวบ้านเห็นว่า กรณีที่เจ็บป่วยและรักษาโดยวิธีใดก็ไม่หายหรือไม่บรรเทาลง หากนำวิธีการรักษาสุขภาพแบบอ่าข่าดั้งเดิมมาใช้แล้วกลับได้ผลลัพธ์เป็นที่น่าพอใจกว่า แต่การประกอบพิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตของชาวบ้านกลุ่มนี้ มีความแตกต่างไปจากการประกอบพิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตของชาวอ่าข่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมในกลุ่มเคร่งครัด คือ มีการนำรูปแบบการประกอบพิธีกรรมตามหลักความเชื่อของศาสนาพุทธมาผสมผสานไว้ในบางพิธีกรรม

อย่างไรก็ตาม เหตุผลในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้านที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมกลุ่มยืดหยุ่น ก็จะมีความหมายในการทำพิธีที่คล้ายคลึงกับชาวบ้านในกลุ่มที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมกลุ่มเคร่งครัด คือ พวกเขาก็ยังมองว่าความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ ธรรมชาติแวดล้อม และอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาตินั้นยังเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงต่อกันและมีความสำคัญซึ่งกันและกันอยู่ ดังนั้นมนุษย์ต้องอยู่ด้วยการให้ความเคารพและให้เกียรติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ

แวดล้อมและมนุษย์อำนาจเหนือธรรมชาติ ฉะนั้นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้านกลุ่มนี้ก็คือการเน้นความหมายของการทำพิธี เพื่อการขอขมาเมื่อล่วงเกินต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นการขอบคุณเมื่อได้รับประโยชน์ และเพื่อขอให้ช่วยปกป้องและรักษาเมื่อเกิดเพศภัยหรืออันตรายต่างๆ กับชีวิตและทรัพย์สิน แต่สิ่งที่ทำให้ชาวอ่าข่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมกลุ่มยืดหยุ่นแตกต่างไปจากชาวอ่าข่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมกลุ่มเคร่งครัด คือ ชาวบ้านในกลุ่มนี้มองว่าวิธีการดำเนินวิถีชีวิตในยุคปัจจุบันนั้นไม่ได้มีสอดคล้องกับการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมบางพิธี จึงได้มีการปรับเปลี่ยน ตัดทิ้ง หรือเพิ่มเติมรายละเอียดบางอย่างในการทำพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อให้เกิดความความเหมาะสมต่อการดำรงตามวิถีชีวิตในยุคสมัยใหม่

2 รูปแบบและความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าข่าคริสต์

ชาวอ่าข่าชุมชนแสนสุขที่จัดอยู่ในกลุ่มการประกอบพิธีกรรมในรูปแบบนี้ คือ ชาวบ้านที่นำหลักความเชื่อศาสนาคริสต์มาใช้ในการทำพิธีกรรม สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย ดังนี้

2.1 กลุ่มเคร่งครัด ด้วยกฎสองข้อในบัญญัติสิบประการที่ว่า “ถือพระเจ้าองค์เดียว ไม่ยุ่งเกี่ยวรูปเคารพ อย่ามีพระเจ้าอื่นใดนอกจากเรา” และ “อย่าทำรูปเคารพสำหรับตน เป็นรูปสิ่งใดซึ่งมีอยู่ในฟ้าเบื้องบนหรือบนแผ่นดินเบื้องล่าง หรือในน้ำใต้แผ่นดิน อย่ากราบไหว้หรือปรนนิบัติรูปเหล่านั้น” ซึ่งกลายเป็นที่มาของการให้สาระสำคัญในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าคริสต์ ที่ต้องปรับและเปลี่ยนให้เหมาะสมกับหลักความเชื่อคริสต์ เนื่องจากหลักความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมนั้นมีความขัดแย้งกับหลักความเชื่อทางศาสนาคริสต์ตามบัญญัติสองข้อดังกล่าวอย่างรุนแรง ดังนั้นรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของกลุ่มนี้ จึงเน้นความสำคัญการทำพิธีเพื่อการทำความเคารพบูชา สวดมนต์ภาวนาและสรรเสริญต่อพระผู้เป็นเจ้าสูงสุดของศาสนาคริสต์ เพื่อการช่วยปกป้องคุ้มครองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย และการประกอบพิธีกรรมประจำปีของชาวบ้านกลุ่มนี้จะมีแค่ 4 พิธีกรรมเท่านั้น คือ พิธีกรรมในวันคริสต์มาส, พิธีส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่, พิธีกินข้าวใหม่,และพิธีกรรมวันอีสเตอร์ ซึ่งถ้าหากเปรียบเทียบกับการประกอบพิธีกรรม

ประจำปีแบบอ่าข่าดั้งเดิมที่มีจำนวนถึง 21 พิธีแล้ว ถือได้ว่าพิธีกรรมประจำปีของชาวอ่าข่าคริสต์มีจำนวนที่น้อยมาก และนอกจากพิธีกรรมประจำปีกับพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพแล้ว พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตของชาวบ้านกลุ่มนี้ก็ไม่ได้มีความแตกต่างในเรื่องรูปแบบการประกอบพิธีกรรมจากสองประเภทแรกเท่าไหร่ คือลดขั้นตอนในพิธีเพื่อลดความยุ่งยาก และมุ่งวัตถุประสงค์และสาระสำคัญพิธีกรรมที่นำไปเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้าสูงสุดของศาสนาคริสต์

ด้วยเหตุผลสำคัญที่มาจากหลักความเชื่อของศาสนาคริสต์ ที่ได้มีการพรากเอาเทพ เทพีและจิตวิญาณออกไปจากธรรมชาติ และไม่ได้มีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกต่อไป คัมภีร์ไบเบิลเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางอย่างชัดเจน และลดคุณค่าของธรรมชาติกับวัตถุให้มีสถานะต่ำกว่าเมื่อเทียบกับพระผู้เป็นเจ้าสูงสุด ดังนั้นความหมายในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในกลุ่มนี้ จึงทำพิธีเพื่อถวายและสรรเสริญพระผู้เจ้าสูงสุดเป็นสำคัญ เพราะพระเจ้าของศาสนาคริสต์ได้เข้าไปแทนที่เทพเจ้าเก่าๆ ทั้งหลาย เพื่อจัดเรียงความคิดโดยการเชื่อมโยงสิ่งที่เกิดขึ้นและตีความหมายในเชิงอธิบายเหตุผลการทำพิธีที่ได้เกิดขึ้นกับพวกเขา เพื่อการเข้ามาช่วยเติมความหมายในวิธีคิดแบบอ่าข่าคริสต์ให้เกิดเป็นชุดของความหมายใหม่ ที่สามารถให้คำอธิบายต่อวิถีชีวิตปัจจุบันของพวกเขาได้ เช่น การนำสัญลักษณ์ของไข่แดงที่ใช้ในพิธีกรรมไข่แดงในพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมมาใส่ไว้ในการทำพิธีวันอีสเตอร์ เพื่อเป็นการแสดงความชื่นชมยินดีและเป็นเครื่องหมายที่พระเยซูคริสต์ได้กลับคืนพระชนม์ชีพอีกครั้ง

2.2 กลุ่มยืดหยุ่น รูปแบบการประกอบพิธีกรรมประจำปีและพิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตของชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาคริสต์ในกลุ่มยืดหยุ่น จะมีลักษณะที่เหมือนกับการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาคริสต์กลุ่มเคร่งครัดทุกอย่าง แต่จุดที่ทำให้ชาวอ่าข่าที่นับถือคริสต์กลุ่มเคร่งครัดกับกลุ่มยืดหยุ่นมีความแตกต่างออกไปคือ รูปแบบการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ เช่น ในยามที่ต้องเผชิญกับภาวะโรคภัยไข้เจ็บประเภทที่รักษายังไงก็ไม่ยอมหาย แต่สำหรับชาวบ้านกลุ่มนี้แล้ว ทางออกคือ การกลับไปทำพิธีกรรมรักษาสุขภาพแบบพิธีกรรมของอ่าข่าดั้งเดิม แต่จะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพในระดับปัจเจกเท่านั้น เช่น พิธีเรียกขวัญแบบธรรมดา “ล้าคู้คู้” (larkurkur) ซึ่งเป็นพิธีที่ปฏิบัติเพื่อให้ผู้ป่วยมี

กำลังใจในการต่อสู้กับโรคภัย ซึ่งชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านกลุ่มนี้มีความยืดหยุ่นและผ่อนปรนในเรื่องรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนามากกว่าชาวอ่าข่าคริสต์ในกลุ่มเคร่งครัดอยู่บ้างเล็กน้อย

ความหมายในพิธีและเหตุผลสำคัญในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของอ่าข่าคริสต์กลุ่มยืดหยุ่น คือ พวกเขามองว่าในสิ่งที่มนุษย์ไม่รู้ไม่เข้าใจ ไม่สามารถอธิบายสาเหตุได้ด้วยสามัญสำนึกและตรรกะและวิธีคิดที่อยู่บนฐานของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ การอธิบายปรากฏการณ์พิธีกรรมทางศาสนาในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการบวงสรวงสังเวยเพื่อขอให้ช่วยแทรกแซงในกิจการต่างๆ ซึ่งอยู่นอกเหนือของอำนาจการควบคุมของมนุษย์จึงได้ถูกนำมาใช้หรือปฏิบัติ ดังเช่น ความหมายในพิธีกรรมของการรักษาสุขภาพของชาวอ่าข่าคริสต์ในกลุ่มยืดหยุ่น ที่เปรียบเสมือนเป็นการตอกย้ำเหตุผลดังกล่าว ดังนั้นถ้าหากเป็นการช่วยปัดเป่าบรรเทาทุกข์ร้อน เช่น เมื่อมีปัญหาเจ็บป่วย พึ่งใครไม่ได้ก็หันเข้าหาพิธีกรรมการรักษาสุขภาพแบบอ่าข่าดั้งเดิม เพื่ออ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้ช่วยเหลือและหลุดพ้นทุกข์

3 รูปแบบและความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าข่าพุทธ คือ กลุ่มชาวบ้านในชุมชนแสนสุขที่นับถือศาสนาพุทธ และมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทั้ง 3 ประเภท คือ พิธีกรรมประจำปี, พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิต และพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพตามหลักความเชื่อของศาสนาพุทธ ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มย่อยออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 กลุ่มเคร่งครัด ชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาพุทธในกลุ่มเคร่งครัด และมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามหลักความเชื่อของศาสนาพุทธ เน้นการทำพิธีกรรมทางศาสนา โดยการเข้าวัดทำบุญ ตักบาตรเนื่องในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนาพุทธ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชาฯลฯ โดยไปปฏิบัติพิธีเหล่านี้ที่วัดบ้านป่าเมี้ยง ตำบลป่าซาง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นวัดของชาวไทยพื้นเมืองที่ตั้งอยู่ห่างออกไปทางทิศใต้จากหมู่บ้านแสนสุขประมาณ 2 กิโลเมตร เพื่อใช้เป็นศาสนสถานสำหรับทำพิธีกรรมต่างๆ ในวันสำคัญดังกล่าว แต่สำหรับกรณีของการทำพิธีตักบาตรในวันพระ จะมีการทำพิธีที่สำนักสงฆ์ชั่วคราวภายในหมู่บ้าน

(ใช้ศูนย์เด็กเล็กเก่าของหมู่บ้านมาดัดแปลงเป็นสำนักสงฆ์ชั่วคราว) เนื่องจากจะมีตัวแทนพระสงฆ์จากวัดต่างๆ ในตำบลศรีค้ำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มารับการทำบุญตักบาตรของชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาพุทธในชุมชนแสนสุขทุกเช้าที่ตรงกับวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา ส่วนกรณีพิธีกรรมที่จะต้องปฏิบัติกันภายในชุมชน อย่างพิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิตหรือพิธีกรรมเกี่ยวการรักษาสุขภาพ เช่นพิธีเรียกขวัญ, พิธีขึ้นบ้านใหม่, พิธีแต่งงาน, หรือพิธีกรรมการตาย (พิธีศพ) ก็จะมีการนิมนต์พระจากวัดป่าเมี้ยง เพื่อให้มาทำพิธีกรรมตามหลักความเชื่อทางพุทธศาสนา ดังนั้นชาวอ่าข่าในชุมชนบ้านแสนสุขที่นับถือพุทธกลุ่มเคร่งครัด โดยไม่ให้ความสำคัญหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักความเชื่อศาสนาอื่นเลย ไม่เหมือนกรณีของชาวบ้านกลุ่มอื่นๆ ที่มักจะนำความเชื่อทางพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมมาผสมผสานไม่มากก็น้อย

ด้วยสาเหตุที่พวกเขามองว่าการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมนั้นไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน เพราะพวกเขาเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมนั้นทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณอย่างไม่สมเหตุสมผล บางพิธีกรรมก็ไม่มีความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการปลูกข้าว ซึ่งชาวอ่าข่ากลุ่มนี้มองว่า เมื่อพวกเขาไม่ได้ทำไร่ทำนาและประกอบอาชีพการปลูกข้าวเป็นหลักเหมือนแต่ก่อน ดังนั้นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวก็ไม่ได้มีความหมายหรือมีความสำคัญกับพวกเขาต่อไปแล้ว จึงสมควรงดหรือละทิ้งพิธีกรรมเหล่านี้ อีกประการหนึ่ง คือ กฎจารีตของชาวอ่าข่ามีความเคร่งครัดและมีความซับซ้อนยากต่อการทำความเข้าใจ เวลาทำผิดก็ต้องมีการทำพิธีกรรมใหม่ ดังนั้นการเปลี่ยนมานับถือพุทธ คือทางออกสายกลางที่มีความเหมาะสมสำหรับสภาวการณ์ในปัจจุบัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้ยังให้เหตุผลอีกว่าพิธีกรรมของศาสนาพุทธ มีความสะดวกกว่าการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิม เนื่องจากเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ ที่ไหนๆ ก็มีวัดซึ่งสะดวกต่อการทำพิธีกรรมทางศาสนา โดยไม่จำเป็นต้องกลับมาทำพิธีที่หมู่บ้านเหมือนรูปแบบการประกอบพิธีกรรมของอ่าข่าดั้งเดิม ทำให้สะดวกและประหยัดทรัพย์สิน และประเด็นที่สำคัญคือ ชาวบ้านกลุ่มนี้คิดว่าพวกเขาเป็นชาวอ่าข่าที่อยู่ในประเทศไทยและถือสัญชาติไทย ดังนั้นการเปลี่ยนไปนับถือพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยจึงเป็นเรื่องที่เหมาะสม จึงสรุปได้ว่า ความหมายในการประกอบพิธีกรรมของชาวอ่าข่า

ที่นับถือศาสนาพุทธกลุ่มเคร่งครัดในชุมชนบ้านแสนสุข คือ การเลือกทางเดินสายกลางในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบันของพวกเขาที่อยู่ตรงกลางระหว่างความเชื่อยุคเก่ากับความเชื่อยุคใหม่

3.2 กลุ่มยืดหยุ่น ชาวอ่าข่าชุมชนบ้านแสนสุขที่นับถือพุทธในกลุ่มยืดหยุ่น คือ ชาวบ้านที่มีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยนำวิธีปฏิบัติพิธีกรรมของพุทธและพิธีกรรมตามหลักความเชื่ออ่าข่าดั้งเดิมมาผสมผสานเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ เป็นกลุ่มชาวบ้านที่ไม่มีความเคร่งครัดในเรื่องวิธีการ องค์ประกอบ และขั้นตอนของการทำพิธีกรรมทางศาสนาเหมือนชาวบ้านกลุ่มอ่าข่าอื่นๆ แต่มีความยืดหยุ่นและสามารถเคลื่อนไหลรูปแบบของพิธีกรรมได้ สามารถปฏิบัติได้อย่างอิสระโดยไม่มีกรอบกำหนดและหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวใดๆ ซึ่งสามารถแยกแยะลักษณะสำคัญในการทำพิธีออกมาได้ 2 ประเด็นดังนี้ (1) สามารถนำพิธีกรรมของพุทธและพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมมาผสมผสานเข้าด้วยกันในพิธีกรรมเดียวกันได้ (2) สามารถเลือกปฏิบัติพิธีกรรมใดพิธีกรรมหนึ่งระหว่างพิธีกรรมแบบพุทธและพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมได้ เพราะพวกเขามองว่าศาสนาพุทธไม่มีกฎข้อห้ามไม่ให้ประกอบพิธีกรรมตามหลักความเชื่อของศาสนาอื่น และทางออกสำหรับการปฏิบัติพิธีกรรมก็มีให้เลือกเยอะกว่าศาสนาคริสต์ซึ่งมีกฎเคร่งครัดมากมาย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าที่นับศาสนาพุทธกลุ่มนี้จึงมีความยืดหยุ่น และมีความเลื่อนไหลในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาสูงกว่ากลุ่มอื่น

เหตุผลและความหมายในการปรับรูปแบบพิธีกรรมตามหลักความเชื่อพุทธและพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมเข้าไว้ด้วยกันของชาวบ้านกลุ่มนี้ คือ เพื่ออธิบายการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบพิธีกรรมให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในวิถีชีวิตแบบปัจจุบัน ด้วยการสร้างความหมายใหม่ในวิธีคิดและวิธีปฏิบัติ เพื่อทำความเข้าใจและปรับตัวให้กลมกลืนกับปรากฏการณ์ทางสังคมในปัจจุบันได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น โดยได้มีการหยิบยืมแลกเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีปฏิบัติจากวัฒนธรรมอื่นมาผสมผสาน

4. ความกลมกลืนที่เกิดจาก “อ่าข่าย็อง” ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่า

คำว่า “อ่าข่าย็อง” บางครั้งชาวอ่าข่าก็จะเรียกสั้นๆ ว่า “ย็อง” นักมานุษยวิทยาที่เคยศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับชาวอ่าข่าได้แปลคำว่า “อ่าข่าย็อง” ในภาษาอื่นไว้อย่างหลากหลาย เช่น บัญญัติอาข่า วิธีของอาข่า ศาสนาของอาข่า กฎหมายของอาข่า อัตลักษณ์อาข่าฯลฯ มีคำกล่าวไว้ว่านักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ที่ศึกษาชาวอ่าข่าไม่ว่าในแง่มุมใดก็ตาม ไม่อาจละเลยที่จะทำความเข้าใจ “อ่าข่าย็อง” ได้ เพราะมันเป็นเหมือนกุญแจที่จะนำไปทำความเข้าใจกับพฤติกรรมต่างๆ รวมทั้งการตัดสินใจเลือกในแต่ละสถานการณ์ที่ชาวอ่าข่าเผชิญอยู่ การจะทำความเข้าใจกฎของอ่าข่าให้ลึกซึ้งนั้น ต้องเข้าใจว่าเกี่ยวข้องเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ไปสู่จักรวาลวิทยาของพวกเขา ดังนั้นกฎที่ว่านี้จึงรวมไปถึงคติความเชื่อต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในบทสวด หรือเรื่องเล่าต่างๆ และรวมไปถึงพิธีกรรม บทเพลง การพูดจา เช่นว่าเพลงๆ นี้จะต้องใช้ร้องเฉพาะเวลานี้ ห้ามร้องเวลาอื่น หรือเรื่องนี้ห้ามพูดเวลานี้ กล่าวได้ว่า ผลจากการตีความหมายสัญลักษณ์อันเกิดจากการผสมผสานระหว่างเหตุการณ์ที่เผชิญอยู่ในชีวิตกับภาวะทางระบบนิเวศและทางจักรวาลวิทยาของชาวอ่าข่านั้น ก่อให้เกิดเป็น กฎของอ่าข่า ซึ่งมีความแตกต่างกันบ้างตามการตีความหรือตามเงื่อนไขของระบบนิเวศ นอกจากนี้กฎของอ่าข่าที่เกิดขึ้นนั้นยังมีมากมายและหลากหลาย ซึ่งคนๆ เดียวไม่สามารถที่จะจดจำและกระทำทุกอย่างได้

ในบางกรณีคำว่า “อ่าข่าย็อง” ถูกแปลว่า ศาสนา วิถีชีวิต ธรรมเนียมปฏิบัติ มารยาทและพิธีกรรมของอ่าข่าหรือธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ ของอ่าข่าที่ถูกส่งผ่านมาทางสายบิดา อ่าข่าย็องเป็นภาระอันหนักหนาทว่ามีความชอบธรรมของอ่าข่า ซึ่งเกิดจากความสำเร็จที่สืบเนื่องกันมาทางบรรพบุรุษสายบิดาเมื่อ 64 รุ่นก่อนที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางอันยาวไกลของพวกเขาจากชายแดนทิเบตสู่จีน พม่าและไทย ย็องคือความรู้ที่สืบเนื่องกันมาเป็นสาย มันคือระบบของกฎจารีตที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของชีวิตอ่าข่า ย็องเป็นระบบของธรรมเนียมที่ได้รับการจัดวางรูปแบบไว้อย่างเข้มข้น ซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของอ่าข่า มันคือคลังสะสมประสบการณ์ทางวัฒนธรรมอ่าข่า อ่าข่าย็องบรรจุไว้ด้วยข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งในรูป

แบบของบุคคลและกลุ่มคนที่อยู่ภายในสังคมอ่าข่า ภายในครอบครัว ภายในสายตระกูล นอกจากนี้ อ่าข่าย็อง ยังกำหนดด้วยว่าอ่าข่าควรจะจัดความสัมพันธ์กับบรรดาคนนอกอย่างไร ย็อง จะบรรยายไว้อย่างละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ในอ่าข่าย็องเส้นแบ่งระหว่างการกระทำทางพิธีกรรมและการกระทำที่ไม่มีลักษณะเป็นพิธีกรรมบางครั้งก็ยากจะถูกขีดเส้นแบ่งได้ ทั้งยังไม่มีเส้นแบ่งอันแน่ชัดระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับความธรรมดาสามัญในจักรวาลวิทยาของอ่าข่า อ่าข่าย็องมองว่าทุกอย่างในจักรวาลเชื่อมสัมพันธ์กันหมด การทำให้เกิดความสอดคล้องสมดุลระหว่างจุลจักรวาลของมนุษย์กับกระบวนการต่างๆ ในมหาจักรวาลและระบบนิเวศจึงเป็นเรื่องสำคัญ ย็องจะกำหนดให้ทำอะไรในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม กิจกรรมของมนุษย์ การประกอบพิธีกรรม ลำนำเพลงหรือแม้แต่คำกล่าวที่ต้องขึ้นอยู่กับความถูกต้องเหมาะสมด้านพื้นที่และเวลา จากการพูดคุยกับผู้เชี่ยวชาญด้านชาติพันธุ์อ่าข่าของผู้วิจัยพบว่าความเป็น “อ่าข่าย็อง” นั้นมีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1) มีความเป็นพลวัตในตัว กล่าวคือ “อ่าข่าย็อง” ไม่มีความนิ่งตายตัว หากแต่สามารถเคลื่อนไหล และยืดหยุ่นไปได้ตามบริบททางมิติเวลาและมิติเรื่องพื้นที่ด้านต่างๆ ที่เกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด

2) “อ่าข่าย็อง” คือสิ่งสำคัญสำหรับการอ้างอิง ในกรณีที่ชาวอ่าข่าใช้แบ่งความเป็นชาติพันธุ์อ่าข่าออกจากชาติพันธุ์อื่นๆ หรือแยกเขาแยกเราออกจากมนุษย์ชนเผ่าอื่น

3) ไม่พบคำแปลความหมายของคำว่า “อ่าข่าย็อง” ที่ตรงตัวในภาษาไทย แต่มีข้อสังเกตสำคัญ คือ เมื่อผู้วิจัยสอบถามผู้ที่เคยศึกษาเกี่ยวกับความหมายของ “อ่าข่าย็อง” หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านชาติพันธุ์อ่าข่าหลายท่าน แต่ละคนก็มักจะให้คำแปลในภาษาไทยที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิจัยพบว่า ภายใต้ความแตกต่างเรื่องระบบความเชื่อและรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวอ่าข่าในชุมชนแสนสุขนั้น ชาวบ้านได้นำความเป็น “อ่าข่าย็อง” มาใช้ในบริบทต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างจุดร่วมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น ย็องเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหาร, ย็องที่เกี่ยวกับด้านการแต่งกาย เป็นต้น นอกจากจะพบเห็นความเป็นอ่าข่าย็องในวิถีการ

ดำรงชีวิตประจำวันทั่วไปแล้ว ยังคงพบว่า ชาวบ้านในชุมชน แสนสุข ได้นำสัญลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของพวกเขาบางอย่างที่มีอยู่ในความเป็น “อ่าข่าย็อง” มาใช้เป็นองค์ประกอบในการทำพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาด้วย ซึ่งเป็นที่มาของประเด็นที่ชักนำให้ชาวอ่าข่าในชุมชนแห่งนี้ ได้เกิดกระบวนการสร้างความกลมกลืนและความสัมพันธ์ในเชิงบวกขึ้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 “ส่ายิยิเออ” (Xaqzivziv-e) อ่าข่าย็องในงานพิธีมงคล

โดยปกติแล้วในการขับร้องบทเพลง การเต้นรำและการเล่นเครื่องดนตรีของชาวอ่าข่านั้น ย็อง จะกำหนดไว้ว่าควรเล่นดนตรีชนิดไหนในช่วงเวลาใด ถึงแม้จะไม่มีลายลักษณ์อักษรกำหนดไว้ แต่ชาวอ่าข่าทุกคนก็จะรู้ว่าสิ่งที่ได้กำหนดไว้ใน ย็อง เกี่ยวกับการเล่นดนตรี ร้องเพลงและเต้นรำนั้นสมควรจะกระทำในช่วงเวลาใด และไม่ควรปฏิบัติในเวลาไหน เช่น บทเพลงไหนที่ใช้ขับร้องสำหรับการเต้นรำในยามค่ำคืน บทเพลงแบบใดที่ขับร้องในการเล่นโล้ชิงช้า บทเพลงใดที่สมควรขับร้องในการเกี้ยวพาราสี บทเพลงไหนที่ใช้สำหรับขับร้องเพื่อการอวยพรในงานมงคล บทเพลงไหนที่ใช้ขับร้องในงานพิธีศพ

ในพิธีกรรมทางศาสนาที่เป็นงานพิธีมงคลของชาวอ่าข่าชุมชนบ้านแสนสุข เช่น พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงานหรือพิธีที่เป็นงานรื่นเริงอื่นๆ จากการศึกษาวิจัยได้ค้นพบว่าในช่วงที่มีการกินเลี้ยงสังสรรค์ในพิธีมงคลเหล่านี้ ชาวบ้านจะมีการขับร้องบทเพลงชนิดหนึ่งเพื่อการสรรเสริญ อวยพรหรือแสดงความยินดี โดยมีลักษณะเฉพาะทั้งรูปแบบการขับร้อง เนื้อหา ทำนอง ซึ่งชาวอ่าข่าเรียกการขับร้องชนิดนี้ว่า “ส่ายิยิเออ”

จากการที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ของชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาคริสต์ครอบครัวหนึ่ง พบว่าถึงแม้รูปแบบการทำพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่จะเป็นแบบชาวอ่าข่าคริสต์ก็ตาม แต่ในระหว่างที่มีการกินเลี้ยงของชาวบ้านที่มาร่วมพิธี จะมีการขับร้อง ส่ายิยิเออ เพื่อเป็นการอวยพรให้ครอบครัวเจ้าภาพมีสุขความเจริญ การขับร้องเพลง ส่ายิยิเออ ซึ่งเป็น ย็อง ของชาวอ่าข่าที่มีใช้มาตั้งแต่สมัยอดีต ซึ่งได้กลายมาเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งในพิธีกรรมทางศาสนาของ

ชาวอ่าข่าที่นับถือศาสนาคริสต์ จึงเป็นสิ่งที่สามารถชี้ให้เห็นได้ว่า ถึงแม้จะมีความแตกต่างด้านระบบความเชื่อและมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่แตกต่าง แต่ชาวบ้านในชุมชนแสนสุขก็ยังนำสัญลักษณ์บางอย่างของความเป็น อ่าข่าย็อง เพื่อนำมาใช้ในการทำพิธีกรรมทางศาสนา จนหล่อหลอมและสร้างความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างชาวบ้านในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อสร้างจุดร่วมทางชาติพันธุ์ขึ้น จากข้อมูลที่ได้มาจากการพูดคุยกับชาวบ้าน ทำให้ทราบว่าในงานพิธีมงคลต่างๆ ของกลุ่มชาวบ้านที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธ ก็มีการนำบทเพลงชนิดนี้ มาใช้ขับร้องเพื่อการอวยพร เฉลิมฉลองและแสดงความยินดีในงานพิธีมงคลด้วยเช่นกัน

4.2. “จึ” (Tseevq) อ่าข่าย็องเพื่อการสืบทอด

จึ เป็นการนับร่ายนามหรือชื่อของบรรพชนที่ได้จากไปแล้ว โดยปกติแล้วชนเผ่าอ่าข่าจะตั้งชื่อบุตรตามบิดาโดยนำเอาคำลงท้ายของบิดามาเป็นคำนำหน้าชื่อบุตร เพื่อที่ให้ชื่อไล่เรียงตามชื่อบรรพบุรุษ ซึ่ง เริ่มตั้งแต่บรรพบุรุษคนแรกและลงมาเรื่อยๆ จนกว่าคนตระกูลนั้นๆ จะสูญสิ้นไป โดยปกติแล้วอ่าข่าเชื่อว่า จึ มีความสำคัญกับชาวอ่าข่าดังต่อไปนี้ คือ 1. เพื่อสืบทอดตระกูลชนเผ่าอ่าข่าซึ่งว่าด้วยนามสกุลของตระกูลตัวเอง 2. เพื่อสืบสานความเป็นเครือญาติ และสืบหาสายเลือดเชื้อสายความเป็นพี่น้อง 3. เวลาเกิดเหตุการณ์คับขันหรือสิ่งเลวร้ายขึ้นกับตนเอง ชาวอ่าข่ามีความเชื่อว่าถ้านับ จึ แล้วจะแคล้วคลาดรอดพ้นปลอดภัยจากภยันตรายทั้งปวง 4. มีข้อห้ามเด็ดขาดว่า ห้ามแต่งงานกับคนในตระกูลเดียวกัน (นามสกุลเดียวกันในกรณีถ้าช่วงห่างของ จึ ยังไม่ถึง 7 ชั่วโคตรขึ้นไป) ดังนั้นการนับ จึ จึงเป็นการตรวจสอบดูว่าเป็นญาติพี่น้องกันหรือไม่ 5. เมื่อคนในตระกูลใดตระกูลหนึ่งเสียชีวิตลง “พิมา” (pirma) จะทำพิธีสวดและท่อง จึ ของตระกูลนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อส่งวิญญาณของผู้เสียชีวิตไปสู่สุคติ และไปพบกับบรรพบุรุษของตนเอง

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าโดยปกติการท่อง จึ ของชาวอ่าข่ามีความเชื่อเรื่องการแคล้วคลาดและโชคร่างมาเกี่ยวข้องด้วย กล่าวคือ ชาวอ่าข่ามีความเชื่อกันว่าเมื่อผู้ใดก็ตามต้องเผชิญกับเหตุการณ์เลวร้ายหรือยามคับขันก็ให้ท่อง “จึ” ของตระกูลตนไว้ ก็จะสามารถช่วยให้รอดพ้นจากเหตุร้ายนั้นได้ เช่น ตัวอย่างข้อมูลที่ได้จากการ

สนทนากลุ่มในครอบครัวของนาย อาก่อ ปอแฉ่[9] ซึ่งได้เล่าให้ฟังถึงเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ในตอนที่ลูกชายคนโตต้องไปเป็นทหารเกณฑ์และไปประจำอยู่ที่ 3 จังหวัดชายแดนทางภาคใต้ว่า ในขณะที่ลูกชายของตนและเพื่อนทหารลาดตระเวนอยู่นั้น ได้เกิดเหตุการณ์การเหยียบกับระเบิดและเพื่อนทหารของลูกชายโดนสะเก็ดระเบิดจนร่างกายพิการ แต่ลูกชายแคล้วคลาดและไม่เป็นอะไรเลย เพราะลูกชายเล่าให้ฟังว่าตนได้ท่อง “จึ” หรือร่ายรายชื่อบรรพบุรุษตามที่ปู่เคยสอนไว้ ดังนั้นทุกคนในครอบครัวนี้มีความเชื่อว่า สาเหตุที่ทำให้ลูกชายคนโตรอดพ้นจากกับระเบิดได้คนเดียวทั้งที่ทหารคนอื่นในเหตุการณ์เดียวกันนั้นไม่สามารถรอดพ้นจากสะเก็ดระเบิด ก็เพราะลูกชายได้ท่อง “จึ” จึงทำให้คลาดแคล้วมาได้ นอกจากนี้นายอาก่อยังเล่าให้ฟังว่า ถึงแม้ครอบครัวตนจะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ แต่ยังคงมีการทำพิธีตั้งชื่อลูกในรูปแบบพิธีการตั้งชื่อของชาวอ่าข่าดั้งเดิม คือนำพยางค์สุดท้ายของบิดามาตั้งเป็นคำพยางค์แรกของชื่อบุตร ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “อ่าข่าย็อง” ที่มีกำหนดและเชื่อมโยงพิธีไว้ในเรื่องของ “จึ” ยังคงกลายมาเป็นจุดเชื่อมของชาวอ่าข่าทุกคนให้มาร้อยเป็นเส้นใยต่อเนื่องไปเรื่อยๆ มิให้ความสัมพันธ์ของความเป็นชาวอ่าข่าแยกขาดออกจากกัน

4.3 อ่าข่าย็องในพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ

ชาวอ่าข่าเชื่อว่าผู้ที่ปฏิบัติตามบัญญัติอย่างเคร่งครัด จะสมบูรณ์ด้วยพลานามัยและโชคลาภ เขาเชื่อว่าความตายและโรคภัยทั้งหลายที่เกิดขึ้นเพราะผู้ป่วยและผู้ตายได้ละเมิดศีล ความเจ็บป่วยอาจเกิดขึ้นเพราะความผิดผี หรือเป็นเพราะขวัญหนี ซึ่งทำให้เจ้าของร่างสลดหดหู่จนถึงต้องล้มหมอนนอนเสื่อในที่สุด จะให้หายก็ต้องขอให้ผู้เฒ่าทำพิธีเรียกขวัญ อ่าข่ารู้ว่าโรคบางโรคนั้นเป็นกรรมพันธุ์ และอ่าข่าก็มิได้โทษผีในทุกกรณี เป็นต้นว่าเมื่อถูกขวานจาม ก็รู้สาเหตุกันจะๆ ว่าใครจามเพราะเหตุใด และจัดการรักษากันตามที่จะทำได้ด้วยสมุนไพรหรือหามส่งโรงพยาบาล อย่างไรก็ตามการปฏิบัติพิธีกรรมเพื่อการรักษาสุขภาพของชาวอ่าข่าแบบดั้งเดิมนั้นเป็นสิ่งต้องห้ามของบางศาสนา โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่นับถือคริสต์แล้วต้องถือว่าผิดหลักทางคริสต์ศาสนาอย่างแรง คือต้องมีการงดการประกอบพิธีกรรมใดๆ แบบอ่าข่า

9 อาก่อ ปอแฉ่, สัมภาษณ์

ดั้งเดิมทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าถึงแม้ชาวบ้านจะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์และพุทธแล้วก็ตาม แต่เมื่อเกิดป่วยหรือเป็นโรคร้ายที่รักษาไม่หาย ชาวบ้านก็จะหันกลับมารักษาวิธีการแบบอ่าข่าดั้งเดิมอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า ความเชื่อ เป็นระบบสัญลักษณ์หนึ่ง ซึ่งกระทำการสถาปนาอารมณ์และแรงจูงใจในมนุษย์ ซึ่งมีอิทธิพลกว้างขวางและคงทนนานด้วยมโนทัศน์ ความเชื่อศาสนาไม่ได้เกิดจากการสรุปประสบการณ์ หากเกิดจากการยอมรับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงประสบการณ์นั้นได้ ความงุนงง ความเจ็บปวด และความสับสนทางศีลธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์หันมาเชื่อในพระเจ้า เทวดา ผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อถึงจุดๆ หนึ่งที่ชาวบ้านมองว่าการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ โดยการทำพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมที่ “อ่าข่าย็อง” กำหนดไว้ คือ อีกทางเลือกหนึ่งในการรักษาและบรรเทาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งชาวบ้านบางคนยังแสดงข้อคิดเห็นในมุมมองว่าไม่ได้เป็นเรื่องที่เสียหายแต่อย่างใด ดังเช่นคำกล่าวของลุงลีทู่ที่บอกว่า *“เวลาที่ชาวบ้านเจ็บป่วยเขาก็พามาให้ลุงรักษา มีทั้งคนที่นับถือพุทธ คริสต์นั้นแหละ เพราะเขารู้ว่าลุงรู้วิธีการรักษาอาการป่วยต่างๆ แบบพิธีกรรมของอ่าข่าดั้งเดิม ทั้งๆ ที่ลุงรู้ว่าลุงนับถือคริสต์ แต่ให้ปฏิเสธไม่ได้ ก็คนไม่สบายถ้าเราไม่รักษาให้แล้วเกิดป่วยจนตายขึ้นมายิ่งบาปใหญ่ ดังนั้นถ้าการรักษาแบบนี้แล้วสามารถรักษาชีวิตคนอื่นไว้ได้ ลุงคิดว่าพระเจ้าก็คงไม่ว่าหรอก ถึงเป็นคนในครอบครัวลุงเกิดเจ็บป่วยขึ้นมาแล้วรักษาวิธีไหนก็ไม่หาย ลุงก็ต้องเลือกรักษาโดยการทำพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมอยู่ดี”* [10] ดังนั้นความเป็น “อ่าข่าย็อง” ที่มีกำหนดไว้อยู่ในพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพแบบอ่าข่าดั้งเดิมจึงยังคงมีการปฏิบัติให้เห็นในพิธีกรรมทางศาสนาเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพของชาวอ่าข่าทุกกลุ่มศาสนา

สรุป

แม้ชาวบ้านชุมชนแสนสุขจะมีความแตกต่างด้านการเลือกนับถือศาสนาและมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน แต่สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวอ่าข่าชุมชนแสนสุขอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนนั้น เกิดขึ้นได้เพราะชาวบ้านมีวิธีคิดและวิธี

10 นายลีทู่ มาเยอะ,สัมภาษณ์

ปฏิบัติกิจกรรมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยการปรับเปลี่ยนทัศนะคติและสร้างจุดลงตัวที่เหมาะสม เพื่อชาวบ้านชุมชนแสนสุขทุกคนทุกศาสนาจะได้มีส่วนร่วมในการทำพิธีกรรมทางศาสนาด้วยกัน ดังคำกล่าวของ นาย ชายิ ปรีชาประสิทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านชุมชนแสนสุขคนปัจจุบันที่บอกว่า *"ความร่วมไม้ร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนเราจะมีให้เห็นตลอด เพราะชาวบ้านปรับตัวเข้าหากัน เช่นการประกอบพิธีกรรมแบบอ่าข่าดั้งเดิมของชาวอ่าข่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยมจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ตรงกับวันอาทิตย์ เพราะชาวคริสต์จะต้องเข้าโบสถ์มาร่วมงานไม่ได้ และการทำพิธีกรรมของชาวคริสต์และพุทธก็จะเลี่ยงไม่ให้ตรงกับวันเสือและวันแกะของชาวอ่าข่า เพราะสองวันนี้ถือว่าเป็นวันหยุดของชาวอ่าข่าที่นับถือลัทธิวิญญาณนิยม"* [11]ดังนั้นการเปิดใจกว้างและใช้วิธีการปรับตัวเข้าหากันของชาวอ่าข่าชุมชนแสนสุข ซึ่งแสดงออกทางพฤติกรรมในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนานั้น ได้ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธี โดยไม่ได้นำประเด็นความแตกต่างด้านศาสนาและความแตกต่างด้านรูปแบบการประกอบพิธีกรรม มาสร้างความขัดแย้งหรือสร้างความแตกแยกของผู้คนในชุมชน

นอกจากการปรับตัวเข้าหาและการเปลี่ยนแปลงทัศนะคติแล้ว สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่สามารถหล่อหลอม และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกให้ชาวอ่าข่าในชุมชนบ้านแสนสุขอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนนั้น เนื่องจากชาวบ้านทั้ง 3 กลุ่มศาสนา คือ อ่าข่าลัทธิวิญญาณนิยม, อ่าข่าคริสต์และอ่าข่าพุทธ ได้มีการนำสัญลักษณ์ของความเป็นอ่าข่าที่มีอยู่ใน "อ่าข่า ย็อง" เพื่อเอามาใช้เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเหมือนเป็นตัวเชื่อมหรือตัวกลางที่ร้อยเรียงความสัมพันธ์ ความรู้สึก และจิตสำนึกของชาวบ้านในชุมชนบ้านแสนสุขให้มีอารมณ์ร่วมและเข้าไปถึงสายใยสัมพันธ์ที่มีอยู่ในความเป็นชาติพันธุ์อ่าข่า จนสามารถสร้างความปรองดองให้กับชาวบ้านและอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน ถึงแม้จะอยู่รวมกันภายใต้ความแตกต่างในเรื่องระบบความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาก็ตาม

---

11 นายชายิ ปรีชาประสิทธิ์, สัมภาษณ์

เอกสารอ้างอิง

ขวัญชีวัน บัวแดง. (2546). การเปลี่ยนศาสนา: ความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของคนกะเหรี่ยงทางภาคเหนือของประเทศไทย. ใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ). **อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ.** กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ปนัดดา บุณยสาระนัย และหมียุ้ม เซอมือ. (2547). **อาข่า: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง**. เชียงใหม่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2551). อ่าข่าไนท์บาซ่าร์ ความเป็นชาติพันธุ์บนเส้นทางการค้า. ใน ยศ สันตสมบัติ (บรรณาธิการ) **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2554). **อ่าข่าไนท์บาซ่าร์ การค้ากับความเป็นชาติพันธุ์.** เชียงใหม่. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สรินยา กิจประยูร. (2541). **การรับคริสต์ศาสนากับการปรับตัวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนอาข่า อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

อมรา พงศาพิชญ์. (2537). **วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Jianhua “Ayoe” Wang. (2011). the **Diaspora of Jadae State: A Brief History of the Akha in Zomia. N.P.:**n.p. pp.28 - 29.

รายชื่อบุคคลอ้างอิง (สัมภาษณ์)

นายชายิ ปรีชาประสิทธิ์ อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 59
นายลีทู่ มาเยอะ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 142
นายอาก่อ ปอแฉ่ อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 10/7